

**Alberdaweg 48 te Appingedam (gemeente Appingedam)**

**Een archeologisch bureauonderzoek**



**Libau**  
Hoge der A 5  
9712 AC Groningen

Opdrachtgever: gemeente Appingedam  
Libau-rapport: 18.81057  
Datum: 17 april 2018

## Administratieve gegevens

provincie:	Groningen
gemeente:	Appingedam
plaats:	Appingedam
toponiem:	Alberdaweg 48
centrumcoördinaten (RD):	250.312 / 593.441
opdrachtgever:	Werkorganisatie DEAL-gemeenten
bevoegde overheid:	gemeente Appingedam
uitvoerder:	Libau Hoge der A 5 9712 AC Groningen  (050) 312 65 45 archeologie@libau.nl
auteur:	S. Verhagen MA
kwaliteitscontrole:	N. van der Mei
landelijk registratienummer:	4600787100
Libau-rapport:	18.81057
beheer en plaats documentatie:	Libau (Groningen), Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (Amersfoort) en DANS
afbeelding voorblad:	Archiefbeeld Ekema Steenfabriek gemaakt in 1964 door mevr. Vledder-Bolhuis

## Aanleiding

In opdracht van de werkorganisatie DEAL-gemeenten, vertegenwoordigd door mevr. S. Klootsema, is een archeologisch bureauonderzoek uitgevoerd voor een locatie aan de Alberdaweg in Appingedam (zie figuur 1). Aanleiding voor dit onderzoek is het voornemen om een schuurhuis met daarnaast een schuur te bouwen. De nieuw te bouwen woning heeft een afmeting van 247 m<sup>2</sup> (13 x 19 meter) en de schuur heeft een afmeting van 51 m<sup>2</sup> (6 x 8,5 meter). Voor de bouw van de schuurwoning zal er gebruikt gemaakt worden van een fundering op palen met een in het werk gestorte onderheide betonnen vloer. Hiervoor zal een funderingsbank worden geplaatst van 40x50 cm met een aanlegdiepte van circa 50 cm onder het maaiveld. Dit houdt in dat niet de volledige bouwput uitgegraven zal gaan worden.

De locatie waar de ingrepen gaan plaatsvinden, wordt in dit rapport aangeduid als plangebied. Op de archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart van de gemeente Appingedam (RAAP, 2008) heeft het plangebied de aanduiding hoge verwachting. In het Bestemmingsplan Appingedam is dit vertaald in een dubbelbestemming Waarde - Archeologie 4 (WR-a4). Bij ingrepen groter dan 200 m<sup>2</sup> en dieper dan 40 cm en in beek- en rivierdalen dient een bureauonderzoek te worden uitgevoerd.



**Figuur 1:** Topografische kaart van de Alberdaweg en omgeving (opentopo.nl). In de inzet is een recente luchtfoto van het plangebied opgenomen (PDOK). Op beide kaarten is de ligging van het plangebied Alberdaweg 48 aangegeven met een rood kader.

## Landschappelijke en aardkundige informatie

Het plangebied is gelegen in het oude kweldergebied van Fivelingo. Deze streek dankt haar naam aan de Fivel, een rivier die van uit de hoogvenen in het Duurswold richting het noorden stroomde en uitwaterde in zee. De eerste bewoning van de kwelders in deze streek dateert uit de ijzertijd<sup>1</sup>. Deze nederzettingen waren tot aan het begin van de ijzertijd niet verhoogd, maar door de stijging van de zeespiegel werd het noodzakelijk om woonplaatsen op te hogen en te beschermen. Op deze manier zijn er in de loop van de ijzertijd en in de vroege Romeinse tijd wierden ontstaan. In eerste instantie ontstonden er individueel opgehoogde erven die bij elkaar gegroepeerd waren. Vanwege de constante ophoging en uitbreiding groeiden enkele wierden aan elkaar tot dorpswierden.

Het plangebied ligt op de oostelijke oever van het Oosterwijterdermaar, dat in 1440 gegraven zou zijn om water af te voeren vanuit het dijkdorp 't Zandt richting het Damsterdiep. Het plangebied ligt ten oosten van de plek waar het

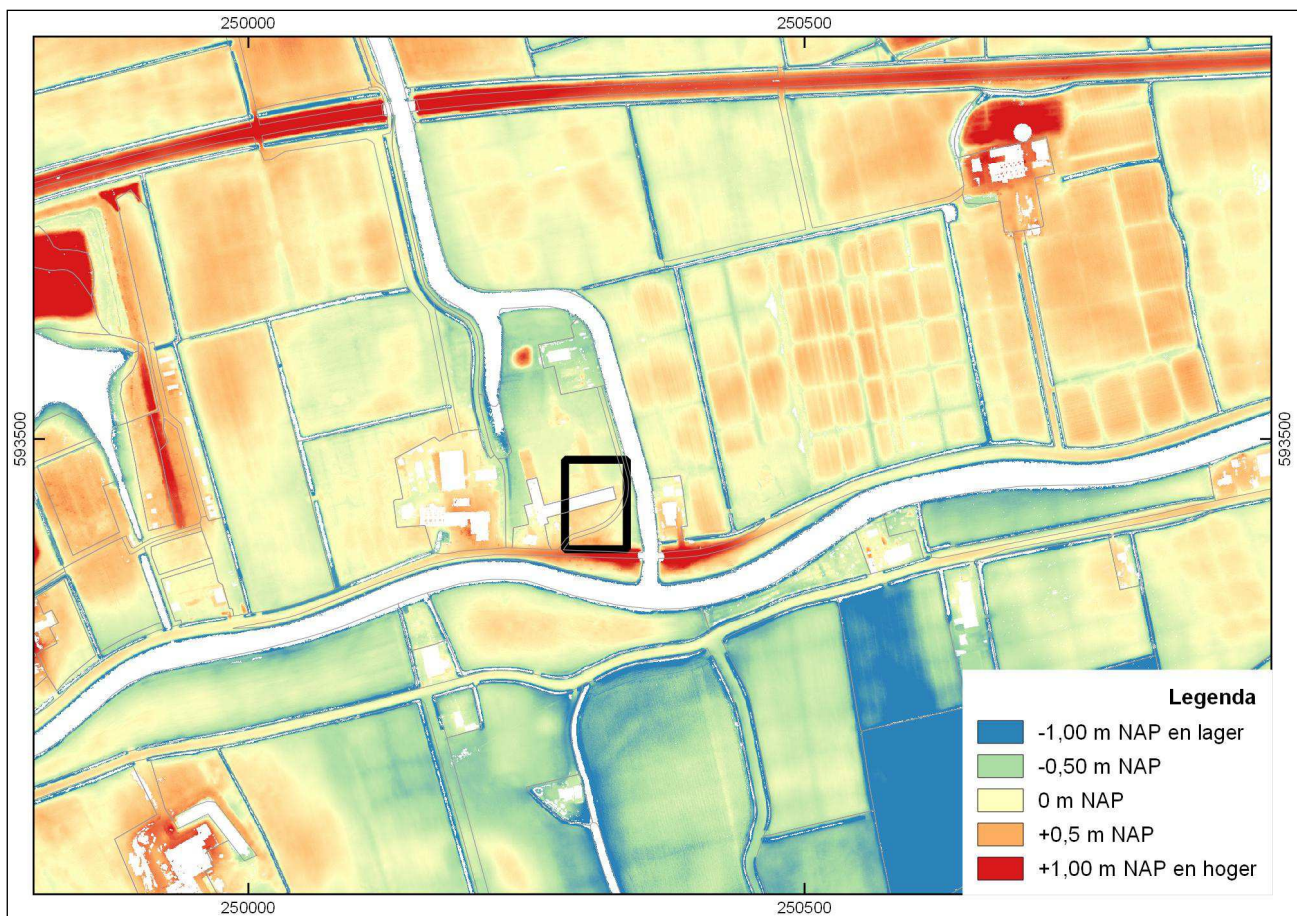
<sup>1</sup> Voor de dateringen van archeologische perioden wordt verwezen naar bijlage 1

Oosterwijterdermaar in het verleden uitkwam in het Damsterdiep. Op de historische kaarten uit de 17<sup>de</sup> en 19<sup>de</sup> eeuw is aangegeven dat op deze plek een kleine schutsluis was aangelegd. Deze sluis werd in 1769 uitgebreid met een overslagplaats voor landbouwproducten (Emmelkamp, 2005, T3). In de eerste helft van de 20<sup>ste</sup> eeuw is de historische loop van het Oostwijterdermaar gedempt en naar het oosten omgelegd, waardoor het nu ten oosten van het plangebied ligt in plaats aan de westkant.

Op de fysisch geografische kaart van de provincie Groningen is te zien dat het plangebied niet gelegen is op een wierde, maar dat er wel meerdere wierden in de omgeving te vinden zijn. Daarnaast is er op de kaart te zien dat het plangebied op een vlakke getij-afzettingsvlakte ligt (code mv2; zie bijlage 2 *Fysisch geografische kaart*).

Op de bodemkaart is te zien dat het plangebied gelegen is op knippoldervaaggronden, bestaande uit zware klei (code kMn48C; zie bijlage 3 *Bodemkaart*).

Er is te zien dat er sprake is van een zeer geringe mate van verhoging binnen het plangebied op de kaart van het Actueel Hoogtebestand Nederland (AHN 2; zie figuur 2 en bijlage 4 *Hoogtekaart*). De gedempte loop van het Oostwijterdermaar direct ten westen van het plangebied is duidelijk te zien op het AHN.



**Figuur 2:** Detailopname van de hoogtekaart (AHN2). De ligging van het plangebied is aangegeven met een zwart kader.

### Archeologie en historische geografie

Op de Archeologische Monumentenkaart (AMK) is het plangebied niet geregistreerd als een bekend archeologisch terrein (bijlage 5 *Kaart archeologie*). In de directe omgeving van het plangebied zijn geen waarneming bekend uit de archeologische database ARCHIS. Er liggen drie AMK-terreinen in de bredere omgeving van het plangebied. Ten noordoosten van het plangebied liggen twee huiswierden waarvan de bewoningsgeschiedenis start in de ijzertijd en doorloopt tot de nieuwe tijd (AMK-terreinen 5812 en 5811). Ten zuidwesten van het plangebied ligt een terrein met sporen van een borg uit de late middeleeuwen (AMK-terrein 6969).



**Figuur 3:** Links: digitale weergave van de kadastrale minuut (via HisGIS.nl). De ligging van het plangebied is aangegeven met een rode cirkel. Midden: Bonnekaart uit circa 1900 met historische loop van het Oosterwiltwerdermaar en aangeduide ophaalbrug. Rechts: topografische kaart uit circa 1930 met daarop aangegeven de steenfabriek en de omlegging van de Oosterwiltwerdermaar.

Op het kadastrale minuutplan uit 1811- 1832 (Appingedam, sectie A, blad 02) is te zien dat het plangebied in gebruik was als tuin (paars; zie figuur 3) en bouwland (beige). Ten westen van de boerderij lag de oorspronkelijke loop van het Oosterwiltwerdermaar. Hierin was een verlaat of sluis aanwezig. De Trekweg van Groningen naar Appingedam (Alberdaweg) kruiste de watergang via een brug, zoals duidelijk op de kadastrale minuut is te zien.

Ten noorden van het plangebied is rond 1920 een omleiding van het Oosterwiltwerdermaar gegraven (zie figuur 3). Aanvankelijk was ook de oude loop nog aanwezig. Op het perceel tussen beide lopen is in 1922 een tichelwerk ofwel steenfabriek gebouwd (zie afbeelding voorblad). Dit tichelwerk was eigendom van de heer J. Ekema en heeft tot 1962 gefunctioneerd. Ten behoeve van grondstof heeft de fabriek een groot aantal percelen in de omgeving afgeticheld.

In de tweede helft van de 20<sup>ste</sup> eeuw is de oude loop van het Oosterwiltwerdermaar grotendeels gedempt (zie figuur 3). Op een topografische kaart uit het begin van de 21<sup>ste</sup> eeuw staat nog een deel van de oude loop aangegeven.

#### Overweging en advies

Het plangebied aan de Alberdaweg 48 heeft een hoge archeologische verwachting. Het plangebied lag tot 1920 op de oostelijke oever van het Oosterwiltwerdermaar. Deze watergang is in de loop van de 20<sup>ste</sup> en 21<sup>ste</sup> eeuw gedempt. In de gedempte loop heeft een sluis of verlaat gelegen. Ook was er vroeger een overslagplaats aanwezig voor goederen, die over het Oosterwiltwerdermaar vervoerd werden naar het Damsterdiep en vandaar naar Appingedam of Groningen. Vanaf de late middeleeuwen is deze locatie van belang geweest voor de waterhuishouding en het vervoer van goederen over water.

Het plangebied is vanaf de jaren '20 tot in de jaren '60 in gebruik geweest als steenfabriek. Vanwege ingrijpende bodemverstoring die plaats heeft gevonden tijdens de bouw en de afbraak van deze steenfabriek worden er geen intacte archeologische resten verwacht binnen het plangebied. Dit betekent dat verder archeologisch onderzoek voor het huidige planvoornemen niet nodig wordt geacht.

Mochten onverhoopt toch archeologische resten worden aangetroffen, dan geldt krachtens de Erfgoedwet (artikel 5.10) een meldingsplicht. Vondsten dienen zo spoedig mogelijk te worden gemeld bij de gemeente Appingedam en bij Libau. Libau kan indien nodig zorg dragen voor de bij het Rijk verplichte melding.

#### Bijlagen

1. Archeologische perioden
2. Fysisch geografische kaart
3. Bodemkaart
4. Hoogtekaart
5. Kaart archeologie

### **Geraadpleegde literatuur, bronnen en kaarten**

AHN, Actueel Hoogtebestand Nederland ([www.ahn.nl](http://www.ahn.nl); [nationaalgeoregister.nl](http://nationaalgeoregister.nl)).

ARCHIS 3, Archeologisch Informatie Systeem van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed ([www.archis.cultureelerfgoed.nl](http://www.archis.cultureelerfgoed.nl)).

Archeologische Monumentenkaart (AMK) provincie Groningen.

Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart, gemeente Appingedam. In: Beek, J.L. & P.C. Vos, 2008. *Regio Noord Groningen, Gemeenten De Marne, Winsum, Bedum, Ten Boer, Loppersum, Eemsmond, Appingedam en Delfzijl. Archeologische verwachtingskaart en beleidsadvieskaart*. RAAP-rapport 1732.

Beeldbank van de Rijksdienst voor het Cultureel Erfgoed (<http://beeldbank.cultureelerfgoed.nl/>).

Emmelkamp, 2005. *De historie van boerderijen en molens in de gemeente Appingedam*. Profiel Uitgeverij, Bedum.

HisGIS, Historisch Geografisch Informatiesysteem ([www.hisgis.nl](http://www.hisgis.nl)).

Miedema, M. 1990. Oost-Fivelingo 250 v.C. – 1850 n.C. Archeologische kartering en beschrijving van 2100 jaar bewoning in Noordoost-Groningen. *Paleohistoria* 32, 111-246.

Opentopo, recente topografische kaarten van Nederland. Bron: J.W. van Aalst ([www.opentopo.nl](http://www.opentopo.nl)).

PDOK, Publieke Dienstverlening Op de Kaart ([www.pdok.nl](http://www.pdok.nl)).

Schroor, M & J. Meijering, 2007. *Golden Raand, Landschappen van Groningen*. In Boekvorm Uitgevers, Assen.

Snijders. F.L., 1985. Fysische geografie in de provincie Groningen. Milieu- en landschapsonderzoek Provinciaal Planologische Dienst. Groningen.

Stiboka, 1985. Bodemkaart van Nederland, schaal 1:50.000. Stiboka, Wageningen.



# Bijlage 1 - Archeologische perioden

Alberdaweg 48 Appingedam

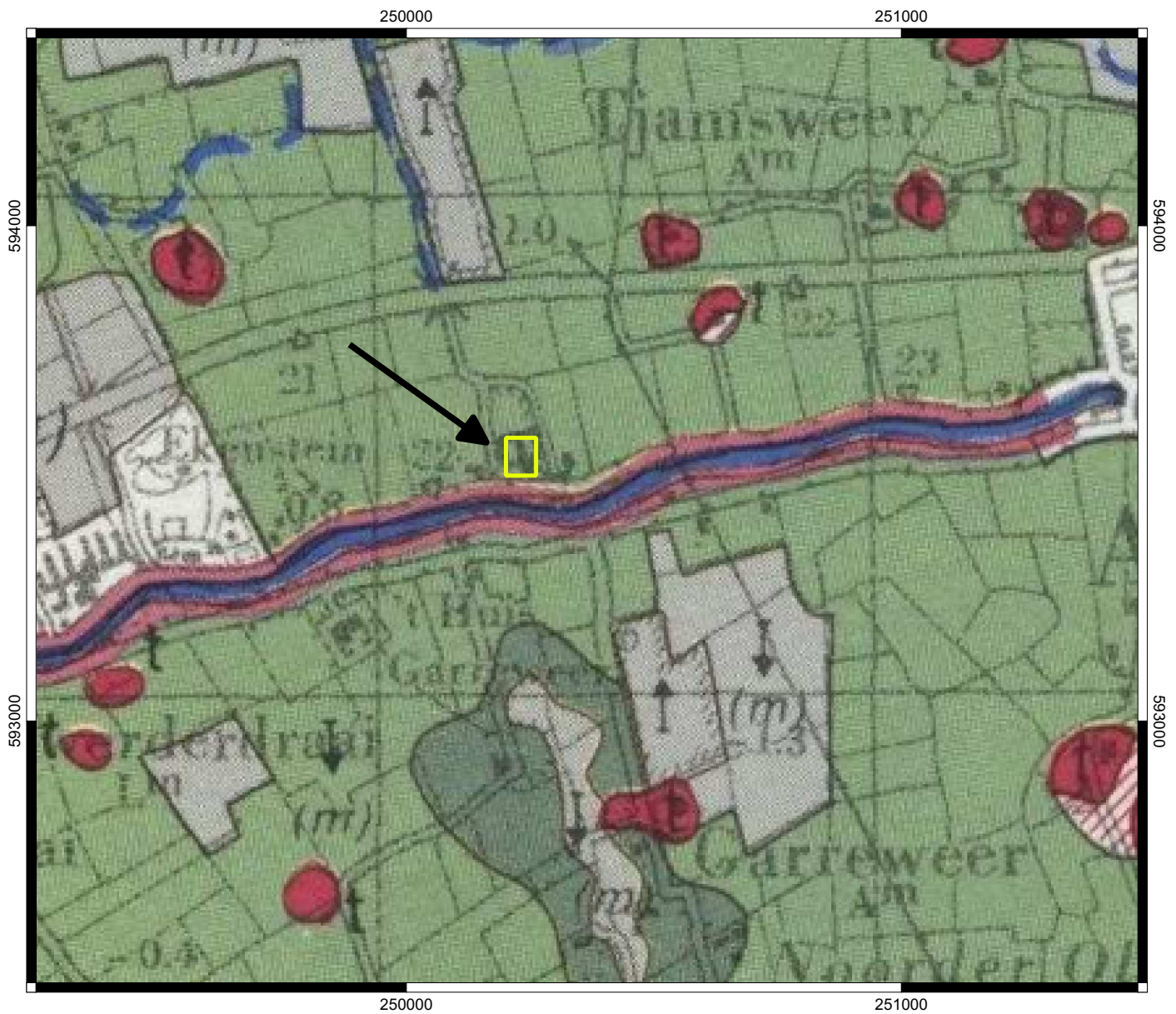
## Vereenvoudigd overzicht voor Noord-Nederland

<b>paleolithicum</b>	<b>tot 8800 v.Chr.</b>
paleolithicum vroeg	tot 300.000 BP
paleolithicum midden	300.000 - 35.000 BP
paleolithicum laat	35.000 BP - 8800 v.Chr.
<b>mesolithicum</b>	<b>8800 - 4900 v.Chr.</b>
mesolithicum vroeg	8800 - 7100 v.Chr.
mesolithicum midden	7100 - 6450 v.Chr.
mesolithicum laat	6450 - 4900 v.Chr.
<b>neolithicum</b>	<b>4900 - 2000 v.Chr.</b>
neolithicum vroeg	4900 - 4200 v.Chr.
neolithicum midden	4200 - 2850 v.Chr.
neolithicum laat	2850 - 2000 v.Chr.
<b>bronstijd</b>	<b>2000 - 800 v.Chr.</b>
bronstijd vroeg	2000 - 1800 v.Chr.
bronstijd midden	1800 - 1100 v.Chr.
bronstijd laat	1100 - 800 v.Chr.
<b>ijzertijd</b>	<b>800 - 12 v.Chr.</b>
ijzertijd vroeg	800 - 500 v.Chr.
ijzertijd midden	500 - 250 v.Chr.
ijzertijd laat	250 - 12 v.Chr.
<b>Romeinse tijd</b>	<b>12 v.Chr. - 450 n.Chr.</b>
Romeinse tijd vroeg	12 v.Chr. - 70 n.Chr.
Romeinse tijd midden	70 - 270 n.Chr.
Romeinse tijd laat	270 - 450 n.Chr.
<b>middeleeuwen</b>	<b>450 - 1500 n.Chr.</b>
middeleeuwen vroeg	450 - 1050 n.Chr.
middeleeuwen laat	1050 - 1500 n.Chr.
<b>nieuwe tijd</b>	<b>1500 - heden</b>



## Bijlage 2 - Fysisch geografische kaart

Alberdaweg 48 Appingedam




### Legenda


 Plangebied Alberdaweg 48

#### *Fysische geografie*


 Afgraving/ophoging/vergraving

 Bebouwde kom

 Mv2 - Vlakke getij-afzettingenvlakte

 Mv6 - Geringe inversiewelving

 Water

 t - Wierde











# Bijlage 3 - Bodemkaart

Alberdaweg 48 Appingedam



## Legenda

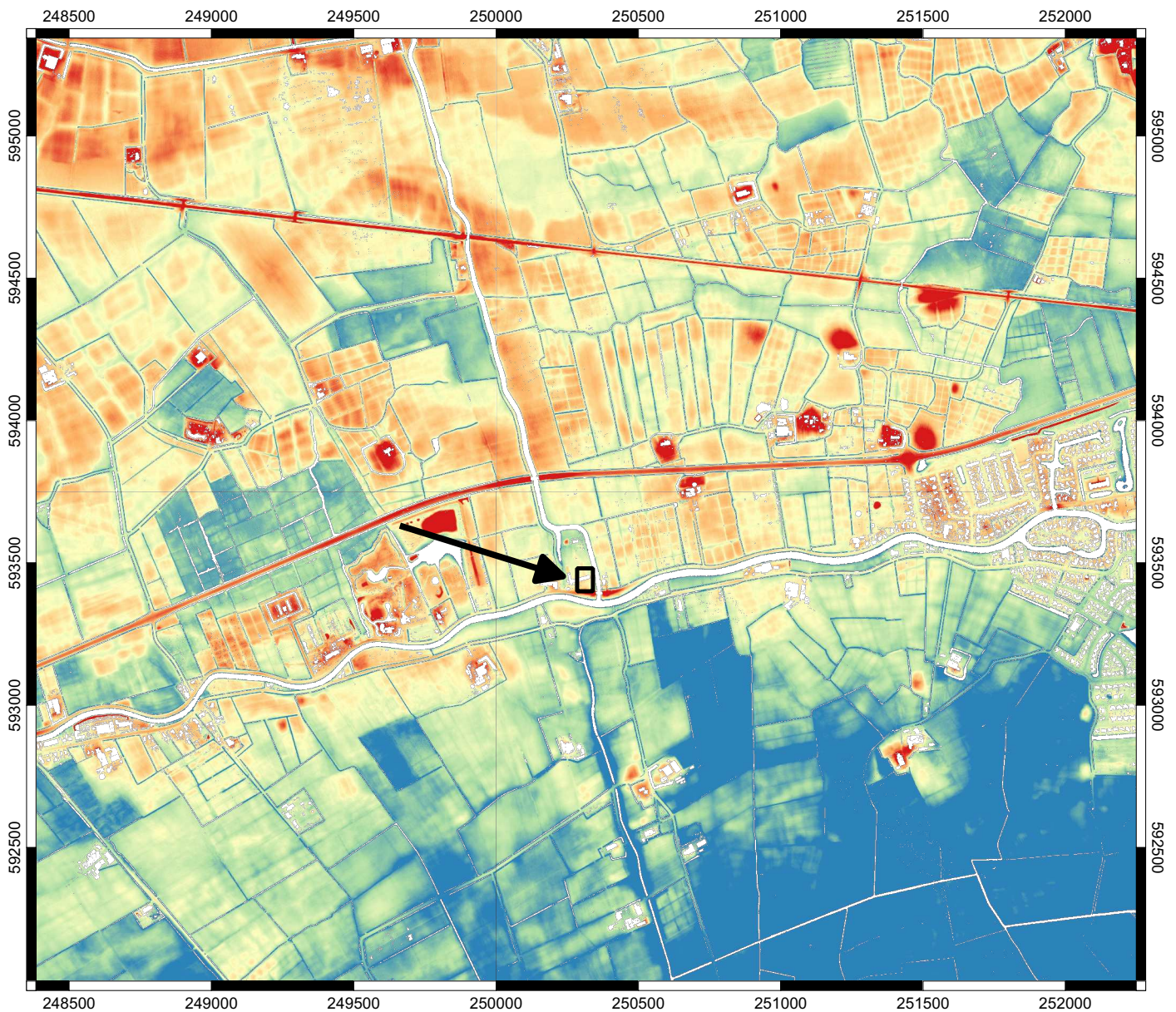
Bodemkaart 1:50 000

-  lc OPHOOG: opgehoogd
-  jf TERP: wierde / terp
-  gMn53C: Knippige poldervaaggronden; zavel, profielverloop 3
-  kMn48C: Knippoldervaaggronden; zware klei, profielverloop 4 of 4 en 3
-  kMn63C: Knippoldervaaggronden; zavel en lichte klei, profielverloop 3
-  Mo80A: Kalkrijke nesvaaggronden; klei



# Bijlage 4 - Hoogtekaart (AHN2)


Alberdaweg 48 Appingedam





## Legenda


 Plangebied Alberdaweg 48


*Hoogtekaart AHN2*

 -1,00 m NAP en lager

 -0,50 m NAP

 0 m NAP

 +0,50 m NAP

 +1,00 m NAP en hoger



## Bijlage 5 - Kaart archeologie

Alberdaweg 48 Appingedam




### Legenda

 Plangebied Alberdaweg 48


 vondstlocaties

*AMK-terreinen*

 Terrein van archeologische waarde

 Terrein van hoge archeologische waarde

 Terrein van zeer hoge archeologische waarde

 Terrein van zeer hoge archeologische waarde, rijksbeschermd

